

همایش ملی کارآفرینی و تجاری سازی رشته زبان و ادبیات عربی و ششمین گردهمایی

سراسری مدیران گروه های عربی، دانشگاه سمنان، ۱۳ و ۱۴ اسفند ۱۳۹۳

آسیب شناسی روش های جاری آموزش زبان عربی بر اشتغال و کارآفرینی

دانش آموختگان رشته زبان و ادبیات عربی

عثمان ویسی*، دکتر عدنان اشکوری**، شبنم کابینی***

چکیده

برنامه آموزشی و متون درسی از مهمترین عوامل موثر بر کیفیت دانش آموختگان رشته زبان و ادبیات عربی در آموزش عالی است. برنامه آموزشی دوره کارشناسی زبان و ادبیات عربی در تامین اهداف شناخت آموزش زبان عربی، کسب توانایی حرفه ای، شناخت عوامل موثر در تجاری سازی آموزش زبان عربی، و روز آمد بودن برنامه و محتوای آموزشی، نارسایی دارد. یک شاخص مهم برای ارزیابی وضعیت نظام آموزش عالی، کیفیت دانش آموختگان مراکز آموزش عالی است. مقصود از کیفیت دانش آموختگان، آموخته های علمی و توانایی های حرفه ای آنان است. دانش آموختگان زبان و ادبیات عربی به عنوان کارشناس و کارشناس ارشد عربی، بعد از فارغ التحصیل شدن از وضعیت عدم اشتغال رنج می برند؛ اما سوالی که در اینجا مطرح است این است که چه راهکارهایی را اتخاذ کنیم که زمینه های کارآفرینی و تجاری سازی آموزش زبان عربی در ایران فراهم شود. هدف اصلی این پژوهش آن است که با روش توصیفی - تحلیلی به راه حل های به کار گیری هر چه بیشتر فارغ التحصیلان رشته ی زبان و ادبیات عرب به مشاغل کار آفرینی و تجاری سازی زبان عربی را بررسی نموده و به مسئولین امر پیشنهاد نماید. این راه حل ها در سه حیطه ی «بازنگری متداوم آموزشی حاکم بر آموزش زبان عربی»، «بازنگری محتوای دروس رشته زبان و ادبیات عرب»، «همکاری و هماهنگی وزارت علوم با سازمان کار و اشتغال در راستای جذب نیروی کار در مشاغل» بررسی شد.

واژگان کلیدی: آموزش زبان عربی، کارآفرینی، تجاری سازی، دانش آموختگان، رویکرد ارتباطی

* دانشجوی کارشناسی ارشد آموزش زبان عربی، دانشگاه تربیت مدرس (نویسنده مسئول)، osman.weisi@gmail.com

** استادیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه خوارزمی

*** دانشجوی کارشناسی ارشد زبان شناسی همگانی، دانشگاه تربیت مدرس

۱- مقدمه

مهم ترین هدف از آموزش هر زبانی در مدارس، دانشگاه، آموزشگاه ها این است که زبان آموزان و دانش آموختگان در عرصه مهارت یابی، توانمندی و کار آفرینی علمی به بالندگی لازم برسند، این است که آموزش زبان دوم، یا زبان های خارجی در جهت تحقق این آرمان. اقدام به نوشتن و تدوین متد آموزشی می کنند، تا در این راستا با تدبیرمتخصصان آموزش زبان، روان شناسان کاردان، با تجربه و مشاوران ارشد علمی و مدیریتی، به خود شهامت نوشتن بدهند. به گونه ای که امروزه به شکل گسترده ای شاهد دنیای از ظهور متد های آموزش زبان هستیم، که هر کدام با اهداف، روش، ابزار و نتایجی که دارند در نظام های آموزشی کشورها بازتاب داشته اند.

مدکور در تعریف زبان گفته است: پس از یک سو، زبان پدیده ای روان شناختی است چراکه از درون فرد سخن می گوید و از طرف دیگر پدیده ای اجتماعی است که هدف اصلی آن ایجاد ارتباط با دیگران است و قدرت ارتباط فرد با دیگران و تعامل با آنها عامل اصلی موفقیت فرد در کار و جامعه است. بنابراین زبان، پدیده ای متشکل از قدرت ها و مهارت ها است که برای بیان آنچه درون فرد می گذرد و نیز ایجاد ارتباط با دیگران به کار رفته است. (مدکور، ۱۹۹۱، ۳۴-۳۹).

زبان یک نظام منسجم و قرار دادی متشکل از رموز و نشانه ها است که انسان ها برای ارتباط میان یکدیگر به کار می برند، و وسیله ای است برای بیان افکار و اندیشه ها، و یا صوت ها و آواهایی است که به وسیله دستگاه زبانی انسان به وجود می آید و به دستگاه شنوایی می رسد و عامل به وجود آمدن دلالت های اصطلاحی معین و مشخصی در جامعه ای مشخص می شود، و با توجه به این تعریف زبان متشکل از دو بعد اجتماعی و روانشناسی می باشد. (عطیه: ۱۶۲، ۲۰۰۸).

آموزش زبان عربی در ایران در طول دوره های مختلف مورد توجه قرار گرفته، اما به اشکال گوناگون به آن پرداخته شده است، اما از اصول و مبانی آموزشی که امروزه علم آموزش زبان از آن صحبت میکنند برخوردار نبوده است، بلکه باروش های سنتی آموزش سعی در برآورده کردن نیاز مخاطبان داشته اند؛ «آموزش و یادگیری زبان عربی به عنوان یک زبان خارجی برای ما ایرانیان، بنابه دلایل دینی، ملی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و غیره در طول تاریخ مهم بوده است، اما همین روش همواره با بی روشی یا روش های نادرست همراه بوده است. بر این اساس در یادگیری زبان عربی به

عنوان یک زبان دوم و غیر مادری، رعایت اصول و روش های آموزش زبان های خارجی لازم است تا زبان آموز بتواند براساس نیازهای زمان در هر چهار مهارت زبانی توانمند گردد» (پروینی، ۱۳۸۹، ۸).

با توجه به اهمیت زبان عربی برای ما ایرانیان همواره آموزش و یادگیری این زبان به عنوان یک مساله بسیار مهم به آن توجه شده است. و بدون شک اگر این کار به برنامه ریزی دقیق و منسجم پیش برود می توان روی یادگیری و آموزش زبان عربی سرمایه گذاری کرد و دانش اموختگان که نیروی انسانی جامعه علمی و دانشگاهی هستند در توسعه اقتصادی و کارآفرینی نقش بسیار مهمی داشته باشند؛ اما متأسفانه همین عدم برنامه ریزی دقیق و نبودن سرفصل آموزشی مناسب همراه با زمینه کارآفرینی برای فارغ التحصیلان باعث بیکاری روزافزون شده است. که این کار هم با ارائه راهکارهای مناسب کاربردی علمی و منطقی که به محورهای آینده نگری، نیازسنجی، کارآفرینی، محتوای آموزشی به روز و کارآمد در زمینه آموزشی سازی زبان و ادبیات عرب، زبان آموزان، مدرسان کارآمد و فعال در زمینه آموزش زبان عربی برای اهداف ویژه توجه لازم داشته باشد قابل حل و ممکن است. بنابراین همان گونه که در جامعه پیشرفته و متحول امروز، همه رشته ها این قابلیت را دارند که بتوان آن را در زمینه مشاغل و کارآفرینی مطرح ساخت؛ و برای این کار باید دوره های گذاشت که افراد دانش آموخته بتوانند به دانش و مهارت های مورد نیاز مشاغل مجهز شوند، و موسسات آموزشی به مدیریت این پروژه بپردازند.

۲- پیشینه پژوهش

در این باره تحقیقاتی انجام گرفته که می توان به آنها اشاره کرد

۱- مریم جلائی، ۱۳۹۱: *دراسة المدخل التواصلي في التدريس الأدب العربي المعاصر لطلاب العربية الإیرانيين*.

نگارنده در این رساله با استفاده از رویکرد ارتباطی شیوه جدیدی را برای تدریس ادبیات معاصر ارائه کرده.

۲- فکری، ۱۳۹۰: *آشنایی با بسته های آموزشی چند مهارتی زبان عربی "صدی الحیاة"*.

مسعود فکری در این مقاله به معرفی بسته های آموزش زبان عربی که توسط کانون زبان ایران منتشر شده پرداخته، و نیم نگاهی به روش های آموزش زبان داشته است. نویسنده در این مقاله معتقد است

توجه به روش های دیداری و مکتوب به جای روش های شنیداری و صوتی از جمله نقص های بسته های آموزشی موجود در زمینه مهارت های زبانی است و معتقد است برای فارسی زبانانی که به دنبال یادگیری زبان عربی هستند باید بسته های آموزشی ویژه ای تدارک دیده شود.

۳- خلیل پروینی، ۱۳۸۹: بررسی و نقد روش آموزش زبان عربی به شیوه مستقیم (بررسی موردی کتاب های دکتر حسین خراسانی).

نویسنده در این مقاله شیوه های آموزش زبان عربی در مراکز علمی، آموزشی و دانشگاهی دهه چهل را بررسی می کند و بعد از اینکه روش مستقیم را در آموزش روش موفق می خواند، به یکی از سردمداران این روش در عرصه آموزش زبان عربی یعنی مرحوم دکتر خراسانی اشاره می کند و از شیوه آموزش او در عرصه مهارت های زبانی سخن می گوید.

۴- عیسی متقی زاده، ۱۳۸۹: الحاجات اللغویة لمتعلمی العربیة من الناطقین بغيرها.

در این مقاله نویسنده برای تحلیل و ریشه یابی مشکلات آموزش زبان عربی برای غیر عرب زبانان پرداخته، و معتقد است که آموزش زبان عربی باید بر اساس نظریه های علمی، منسجم و منظم با توجه به راهبردهای مناسب آموزشی باشد که بتواند نیازهای ضروری زبان آموزان را برآورده سازد.

۵- علی سلیمی، ۱۳۸۶: آموزش زبان عربی در مدارس و دانشگاه های ایران (نقص ها، کاستی ها و راهکارها).

نویسنده سنتی بودن شیوه های آموزش زبان و قواعد محور بودن آنها را از مهمترین مشکلات آموزش و یادگیری زبان عربی در ایران دانسته و راهکارهای چون توجه به محوریت متن، لزوم تقسیم بندی قواعد بر مبنای بسامد کاربرد و لزوم تاسیس گرایش های جدید در سطوح عالی آموزش ارائه داده است.

۶- فرامرزمیرزایی و علی نظری، ۱۳۸۴: ارائه یک الگوی آموزشی مناسب جهت کسب مهارت خواندن زبان عربی برای دانشجویان رشته حقوق.

این مقاله ساختار و اعراب را از جمله مهمترین اصول آموزش و یادگیری مهارت خواندن در زبان عربی می داند.

۸- حامد صدقی، ۱۳۸۳/۱۴۲۴: تعلیم اللغة العربیة فی ایران.

نویسنده در این مقاله به آموزش زبان عربی ایران در دوره‌های مختلف پرداخته است.

و هدف از این مقاله را بیان جایگاه زبان عربی و آموزش آن در پیش از انقلاب اسلامی ایران و پس از آن. جاهای که مشغول تدریس این زبان هستند. روش‌ها و ابزارهای و کتاب‌های که مورد استفاده در آموزش این زبان و نتایج آن است می‌باشد.

۹- روح الله رحمتیان، ۱۳۸۱: شیوه‌های آموزش زبان و به کارگیری دستور در روش‌های سمعی - بصری ساخت یکپارچه SGAV.

نویسنده در این مقاله به بررسی شیوه‌های آموزش زبان و کاربرد دستور در دورویکرد رایج آموزش زبان پرداخته است،

مقالات ذیل در مجموعه مقالات چهارمین همایش سراسری مدیران گروه‌های عربی دانشگاه‌های ایران در دانشگاه رازی چاپ شده است.

۱. معصومه نعمتی و سید اکرم رخشنده نیا (۱۳۸۷) آسیب شناسی روش‌های آموزش زبان عربی در دوره تحصیلات عمومی (محمد نبی ۲. احمدی) آموزش زبان عربی؛ چالش‌ها و فرصت‌ها

۳. (علی رضا فرقانی) آموزش بهینه دانشجویان زبان و ادبیات عربی در مقاطع سه گانه تحصیلی دانشگاهی

۴. (عیسی متقی زاده و دیگران) آموزش مهارت شنیداری و مهارت خواندن در رشته زبان و ادبیات عربی در دانشگاه‌ها؛ چالش‌ها و راهکارها

۵. (سیده سعیده میرحق جو لنگرودی) ارزیابی و بررسی تاثیر مکالمه عربی در آموزش بهینه زبان عربی

۶. (بتول محسنی راد) ارزیابی و بررسی مهارت‌های زبانی به دانشجویان رشته عربی و دیگر رشته‌ها

۷. (سید رضا موسوی) بررسی اهداف و روش‌های آموزش ادبیات عرب در ایران

۸. (محمد رضا هاشملو) بررسی موانع کسب مهارت در مکالمه زبان عربی برای دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب

با توجه به پژوهش های انجام شده، که هر کدام به بررسی گوشه ای از مشکلات آموزش زبان عربی و موانع کتب درسی عربی پرداخته اند، اما به طور ویژه به مسأله کارآفرینی و تجاری سازی دانش آموختگان نپرداخته اند. نگارندگان در این مقاله با الهام گیری از پژوهش های انجام شده به ارائه راهکارها برای برون رفت از مشکلات و کاستی های آموزش زبان عربی اشاره کرده اند.

۳- اهداف تحقیق

اهداف این پژوهش عبارتند از:

۱. آسیب شناسی نظام آموزش زبان عربی در دانشگاه ها
۲. ارائه راهکارهایی برای نقش آفرینی زبان عربی در توسعه اشتغال دانش آموختگان و در توسعه علمی و فرهنگی کشور
۳. توجه هر چه بیشتر به محورهای کارآفرینی و تجاری سازی زبان عربی
۴. به کار بستن زبان عربی در خدمت توسعه علمی، اقتصادی و فرهنگی کشور

هدف اصلی این پژوهش آن است که راه حل های به کار گیری هر چه بیشتر فارغ التحصیلان رشته ی زبان و ادبیات عرب به مشاغل کار آفرینی و تجاری سازی زبان عربی را بررسی نموده و به مسئولین امر پیشنهاد نماید. این راه حل ها در سه حیطه ی «بازنگری متد آموزشی حاکم بر آموزش زبان عربی»، «بازنگری محتوای دروس رشته زبان و ادبیات عرب»، «همکاری و هماهنگی وزارت علوم با سازمان کار و هدف از انجام این تحقیق تلاش برای ارائه راهبرد هایی است که از طریق آن بتوان روش تدریس را در آموزش زبان عربی بهبود بخشید. همچنین، از طریق «بومی کردن متد های آموزشی نوین»، که در این مقاله ذکر شده است می توان زمینه را برای تغییرات سرفصل برنامه درسی رشته زبان و ادبیات عرب فراهم ساخت و شیوه های افزایش کارآفرینی و اشتغال زایی رادر میان دانش آموختگان از طریق دوره های کارآموزی افزایش داد. با توجه به مشکلاتی که برای فارغ التحصیلان به وجود آمده این پژوهش تلاش می کند تاراه های برون رفت از این مشکلات را پیشنهاد و بررسی کند.

در این پژوهش به آسیب شناسی روش های سنتی آموزش زبان عربی در دانشگاه ها پرداخته و به نقد این شیوه ها با توجه به رویکردهای نوین اشاره شده است، که می تواند در فرآیند تدریس و

آموزشی ساختن زبان و ادبیات عربی موفقیت را فراهم سازد. و راهکارهایی را در جهت ایجاد و توسعه شیوه های کاربردی نوین برای آموزش زبان عربی مطرح شده است.، که در تجاری سازی آموزش زبان عربی کارساز می باشد.

۳-۱ سوال های پژوهش

در راستای اهداف تحقیق و برای تحقق آنها، سوال های پژوهشی زیر مطرح شده است.

سوال های اصلی این بررسی آن است که

۱. آیا ساختار و محتوای دروس زبان و ادبیات عربی، هدف های کارآفرینی و تجاری سازی را تامین می کند؟ چگونه؟

۲. آیا آموزش زبان عربی در دانشگاه ها برپایه تخصص صورت می گیرد؟ چگونه؟

۳. تاچه اندازه رویکرد ارتباطی در توانمند ساختن دانش آموختگان زبان و ادبیات عربی می تواند کار آمد باشد؟

بدین منظور پس از بررسی پیشینه موضوع، وضع موجود و ساختار و اهداف این دروس را توضیح داده، سپس وضع مطلوب آن را منطبق با اهداف رویکرد ارتباطی تبیین می کنیم. پس از برنامه آموزشی و راهکارها را معرفی کرده، به دنبال آن چگونگی رسیدن از وضع موجود به وضع مطلوب و به عبارت دیگر محورهای بازنگری در برنامه آموزشی و متون درسی زبان و ادبیات عربی را شرح خواهیم داد. انتخاب این روش بدان جهت است که در این مقاله درصدد ارائه راهکار و توصیه هایی برای بهبود برنامه و محتوای آموزشی و تغییرات متدلوژی آموزش زبان عربی هستیم.

۳-۲ تعاریف و مفاهیم

۳-۲-۱ رویکرد دستور و ترجمه

آنچه که در آموزش زبان عربی ایران در دانشگاه ها وجود دارد این است که با وجود تغییراتی که در سرفصل های این رشته صورت می گیرد بازهم نمی تواند جوابگوی خواسته ها و اهداف مورد نظر آموزش زبان عربی باشد زیرا زبان آموزان هدف از ورود به یادگیری زبان عربی را به صورت تخصص

می خواهند؛ اما همینکه وارد دپارتمان زبان و ادبیات عرب شدند چیزی به عنوان تخصص به آنها آموزش داده نمی شود؛ بلکه با مجموعه ای از واحدهای درسی مواجه می شود که از لحاظ استانداردهای آموزش زبان و سیستم یادگیری پیشرفته هماهنگ و متناسب نمی باشد و از شیوه های کلاسیکی از جمله رویکردهای دستور ترجمه و روش مستقیم و... برای آموزش این زبان بهره گرفته می شود بی شک آموزش دچار چالش های فراوانی از جمله نبودن اشتغال کافی برای دانش آموختگان و عدم هماهنگی لازم میان آنچه که یاد گرفته اند و آنچه که می بینند و ساری و جاری است در جامعه می شوند. در اینجا لازم است به رویکرد حاکم بر آموزش زبان و ادبیات عربی پرداخته شود.

(Grammarie-traduction methode) در این رویکرد، مهم ترین مسئله در زبان، قواعد یا گرامر است که زبان آموزان قواعد زبان جدید را از کل به جز (روش قیاسی) یاد می گیرند. در این روش متداول ترین تمرینها مربوط به ترجمه زبان اول به زبان دوم و برعکس می باشد. گاهی اوقات تاکید و تکیه بر قواعد در این روش چنان از شدید است که گمان می رود باید قواعد را به خاطر قواعد یاد گرفت (پروینی، ۱۳۸۹، ۸).

این رویکرد همانگونه که تعریف شده است مهمترین دغدغه اش یادگیری قواعد زبان است، نه اصل زبان. نقدهایی که بر این رویکرد وارد است این است که زبان آموزان برای یادگیری زبان عربی، همواره فرآیند جذب و انطباق می خواهند که آنچه را فرامی گیرند بتوانند آن را به کار برند و کارآفرینی داشته باشند. بنابراین دانش آموختگان از این توانایی برخوردار نیستند و نمی توانند جذب بازار کار بشوند.

رویکردهای جدید آموزش زبان که آموزش زبان انگلیسی هم بر اساس همین متد آموزش داده می شود. واز کارآیی لازم جهت جذب در بازار کار برخوردار است.

۳-۲-۲ رویکرد ارتباطی (Communicative approach)

نامگذاری رویکردهای ارتباطی رامی توان در مورد روش هایی به کاربرد که هدف از آنها رشد توانش برقراری ارتباط برای زبان آموز است. به کاربردن مفهومی مانند رویکرد استفاده از این مفهوم به صورت جمع، در مقایسه با جریان های پیشین و به ویژه روش شنیداری-دیداری که غیر منعطف تر بودند، نوعی تحول به شمار می آید. رویکردهای ارتباطی با تاکید بر این امر که «با ارتباط برقرار کردن

می آموزیم ارتباط برقرار کنیم»، خود را در برابر تنوع بافت های یادگیری سازگار و پذیرا نشان می دهند. (رحمتیان، ۱۳۹۲، ۷۳).

رویکردهای ارتباطی که اصولی رادربرمی یردازجمله: دراین رویکرد «آموزش متمرکز بر نیازها و انگیزه های زبان آموز، ایجاد مهارت ارتباطی به مدد تسلط بر موقعیتهای گفتاری و کارکردهای زبان، واژگان براساس نیازهای ارتباطی و اهداف مورد نظر و دستور زبان مفهومی، پیشرفت کارکردگرا منطبق بر ضروریات ارتباطی است و مضامین مربوط به داده های انسان شناختی فرهنگ ها میباشد، متون اصیل یا واقعی و ابزار صوتی و ابزار دیداری و نوشتاری و با بهره گیری از منابع چند رسانه ای همراه نقش نمایی و تمرین های خلاق و انجام تکالیف و اجرای نمایش های واقعی است» (صدرزاده، ۱۳۸۴، ۱۷۶).

۳-۲-۳ رویکرد کنشی (Action-oriented approach)

پس از دهه ۱۹۸۰، در آموزش زبان های خارجی شاهد گذار از رویکرد ارتباطی به رویکرد کنشی هستیم. این رویکرد در بطن فعالیتها در باره چارچوب مشترک اروپایی قابل ارجاع برای زبانها به وجود آمد. رویکرد کنشی بیش از هر چیز تاکید می کند که زبان آموز یک کنشور اجتماعی (Social actor) به شمار می آید. وی باید کاربرد اجتماعی - تعاملی زبان را تحقق بخشد. کنشهای زبانی در فعالیت های زبان محقق می شوند، اما این فعالیت ها نیز خود در درون یک بافت اجتماعی صورت می گیرند؛ به همین علت در رویکرد کنشی بیشتر بر بافت اجتماعی تاکید می شود تا بر عناصر زبانی. بنابراین، عناصر زبانی در خدمت کاربرد اجتماعی - تعاملی زبان خواهند بود. در رویکرد کنشی همه توانش ها با یکدیگر مرتبط اند. (رحمتیان، ۱۳۹۲، ۵).

دست یابی به بالندگی و توسعه هدفی است که تمامی شیوه های برنامه ریزی آموزش زبان در جست وجوی آن هستند. امروزه متناسب با تغییرات اقتصادی، سیاسی، و فرهنگی، نگرش متفاوتی به مقوله برنامه ریزی آموزش زبان ایجاد شده است. در برنامه ریزی آموزش زبان عربی نیز این تغییر نگرش چشمگیر بوده است، تاجایی که روش های سنتی و کلاسیکی جای خود را به روش های مشارکتی مدرسان، زبان آموزان و مواد آموزشی داده اند. ضرورت یادگیری زبان عربی برای ایرانیان در شرایط حاضر بر کسی پوشیده نیست تا جایی که تسلط به زبان عربی در فرهنگ اسلامی به عنوان یک اصل غیر قابل انکار نام برده می شود. حال در گردونه آموزش و یادگیری آن در فرهنگ ایرانی که عمده منابع فارسی به زبان عربی بوده اهمیت آن را دو چندان می کند، اما آنچه که در این پژوهش

برای ما مهم است این است که آیا دانشگاه های ما توانسته اند در ایجاد فضایی کارآفرینی و تجاری سازی مناسب برای دانش آموختگان پس از گذراندن دوره های آموزشی درسی خود نقش خوبی ایفا کنند و یا موفق به استفاده کاربردی از زبان شده اند، و یا متد های آموزشی تا چه اندازه توانسته اند دانش آموختگان را به مرحله مهارت زبانی برسانند، نگارنده در این نوشتار چنین نظر دارد که آموزش زبان عربی با رویکرد ارتباطی می تواند موانع و کاستی های مهارتی فارغ التحصیلان را برطرف کند؛ که بسیاری از آنها به دنبال یافتن شغل مناسبی برای خود هستند، اما آنچه که مسلم است دانش آموختگان زبان عربی نمی توانند به مهارت های لازم ارتباطی و شغلی در بازار دست یابند، و این مسئله به صورت آشکار در بین زبان آموزان مطرح می شود که نمی تواند در چهار مهارت زبانی که به طور کلی در استانداردهای آموزشی لحاظ می شود؛ اعم از شنیداری، گفتاری، خوانداری و نوشتاری به مرحله مهارت یابی برسند که بتوانند از زبان به عنوان ابزار کسب تجارت و کار آفرینی استفاده کنند. و نوشتار حاضر با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی اقدام به این کار کرده است.

از پیشروترین شیوه های برنامه ریزی آموزشی زبان عربی در دنیا که در سال های اخیر به عنوان یک حرکت و جریان ارتباطی همه جانبه آموزش زبان رواج یافته، «رویکرد ارتباطی» است. مشخصه های اصلی برنامه ریزی راهبردی رویکرد ارتباطی در سطح میادین آموزش زبان، معطوف به شناخت نقاط قوت و ضعف رویکردهای آموزشی دیگر است در مقابل رویکرد ارتباطی، به منظور دست یابی به موضوعات محوری و تعیین اهداف و مقاصد ارتباطی زبان است. رسیدن به اهداف مورد نظر در برنامه ریزی راهبردی ارتباطی زبان مستلزم طی کردن چندین مرحله است. مراحل اصلی و برنامه ریزی در پیشبرد اهداف ارتباطی زبان در اجتماع را می توان در بخش های زیر دسته بندی کرد: (۱) انتخاب موضوعات محوری (۲) تدوین اهداف کلان آموزشی سازی زبان و ادبیات عربی (۳) تدقیق و تلفیق شیوه های موفق آموزش زبان دوم در زمینه اهداف ارتباطی زبان (۴) تدوین برنامه اجرایی.

پژوهش حاضر با استفاده از روش ارتباطی آموزش زبان سعی دارد تا راهبردهای کاربردی ارتباطی را برای توسعه کار آفرینی و تجاری سازی بخش زبان عربی در افق های آینده آموزش زبان عربی استخراج کند، براین اساس با توجه به فعالیت ها و قابلیت های زبان عربی و با بهره گیری از شیوه های ارتباطی زبان عربی و مشارکت متخصصان آموزش زبان عربی، چشم انداز توسعه تجاری سازی و کار آفرینی آموزش زبان عربی مبتنی بر استفاده مطلوب از این قابلیت ها در مسیر اهداف توسعه این رشته تبیین گردید و تلاش شد تا مزیت های استفاده از رویکرد ارتباطی در هر یک از بخش های مختلف

کار آفرینی آموزش زبان عربی شناسایی شود و با بهره گیری از ابزار و روش های جدید بعد از ظهور روش ارتباطی به نحو مطلوب از این پیشرفت ها در پیشبرد اهداف آموزش زبان عربی استفاده شود.

۴-۱ راه هکارها

مهمترین مشکلی که در زمینه آموزش زبان عربی برای دانش آموختگان وجود دارد، فقدان روش رویکرد مناسب آموزشی است. بدون شک الهام گرفتن از رویکردهای آموزشی نوین در پیشبرد آموزش زبان عربی کارساز بوده و زمینه ها و فرصت های لازم را برای کارآفرینی و تجاری سازی تخصصی رشته زبان و ادبیات عرب فراهم می کند. روش آموزشی که بتواند زمینه های کسب و کار را برای دانش آموختگان فراهم کند این است که با کار گذاشتن واحدهای درسی و آموزشی مناسب که زبان آموزان بعد از فارغ التحصیل شدن بتوانند جذب بازار کار شوند و به توانایی و مهارت لازم زبانی رسیده باشند که بتوانند با این تخصص درآمدی را کسب کنند؛ بدون شک از میان رویکردهای آموزشی موجود تنها رویکردی که به این ویژگی ها توجه لازم نموده باشد رویکرد ارتباطی است، زیرا که این روش ارتباطی آنچه که به ارتباط بیانجامد برایش مهم و موثر است. و توجه ویژه ای به زبان آموز، محتوای آموزشی ارتباطی زبان و مواد آموزشی را داشته است. اما متأسفانه آنچه که در آموزش زبان عربی ایران دیده می شود؛ نگاهی است دستورمحور و فاقد برنامه ریزی منظم که بتواند زبان عربی را برای اهداف ویژه آموزش دهد؛ تا به محض اینکه دانش آموخته عربی وارد بازار کار شود از توانمندی های لازم استفاده کند و آن را در جهت کسب و کار به کار رگیرد. همین عدم همانگی میان اهداف آموزشی زبان عربی و نبودن محتوای آموزشی مناسب و استفاده نکردن از رویکردهای نوین آموزشی باعث به وجود آمدن چنین نارسایی های آموزش زبان عربی شده است، و به تبع آن باعث به وجود آمدن حجم زیاد دانش آموختگان زبان و ادبیات عربی باشیم که نتوانسته اند فرصت اشتغال و کارآفرینی را برای آنان فراهم شود.

می توان در کنار آموزش زبان عربی در دانشگاه ها آزمایشگاه های تقویت مهارت های چهارگانه زبانی باشد که دانشجویان بتوانند، کاستی های آموزشی مواد درسی را جبران کنند، و با استفاده از شیوه های نوین مواد آموزشی را آموزشی سازند؛ تا اینکه قابلیت استفاده را در تدریس مدرسان داشته باشند؛ و تا اینکه آموزش زبان عربی نه فقط از جانب نظری، بلکه از جانب عملی نیز رشد داده شود.

۴-۲ راهکارهایی لازم برای برای از بین بردن کاستی های آموزش زبان عربی

آنچه که امروزه در آموزش زبان عربی ایران مطرح است، آموزش زبان عربی با شیوه های سنتی که نمی تواند اهداف مورد نظر آموزش زبان دوم را در خود جای دهد. مواردی چون محوریت دستور زبان عربی بر سایر مهارت های چهارگانه زبانی که عامل اصلی بیزاری زبان آموزان از این رشته شده است. زبان عربی با قابلیت های فراوانی که دارد می تواند زمینه ساز اشتغال مناسب در اهداف ویژه تجاری، اقتصادی، فرهنگی و جهانگردی و سیاحتی باشد. و راه هکار های مناسب در این زمینه می تواند زیر نظر متخصصان آموزش زبان عربی که زبان عربی را برای اهداف کاربردی در نظر دارند می توان کارآمد باشد. رویکرد غالب بر آموزش زبان عربی رویکرد دستور ترجمه است.

۴-۳ فقدان نیروی متخصص

کارآفرینی در رشته زبان و ادبیات عربی با استفاده از فرصت ها موجود در بازار کار پیش می آید که می تواند خلاء های شغلی را در جامعه پر می کند. درک فرصت ها توسط افراد کاردان ممکن است از طریق بازار گردی و ارتباط با محیط زندگی و بازار حاصل می شود که با نگاهی کار آفرینانه و فرصت گرایانه به دنبال اشتغال زایی هستند.

۴-۴ عربی برای اهداف ویژه

هدف از این دوره ها آشنا سازی زبان آموزان با زبان عربی تخصصی در حوزه کاری و تحصیلی مورد نظر میباشد. شاغلین حرفه های مختلف از قبیل پزشکان، وکلا، مهندسان و ... مخاطبین این دوره ها هستند. زبان آموزان قادر خواهند بود زبان عربی مورد نیاز در حوزه تخصص خود را فرا گرفته و بکار برند. یکی از معیارهای مهم و اساسی در عرصه آموزش، تخصص است. چنانچه آموزش بر پایه تخصص صورت گیرد، درصد موفقیت و بازدهی به میزان چشمگیری رشد خواهد داشت.

اگر دوره های آموزش زبان عربی با اهداف ویژه برای مدیران ارشد، مسئولان و کارشناسان شرکت ها، کارخانجات، ادارات، سازمانها و مؤسسات دولتی و غیردولتی طراحی و تدوین گردد تا دانش آموختگان عربی می توانند در حداقل زمان ممکن، با توجه به موقعیت شغلی و تخصص خود از ارائه دادن خدمات آموزش به این بخش در سطح گسترده بهره مند گردند.

۴-۵ اهداف از گذاشتن این دوره ها

هدف از این دوره ها آشنا سازی دانش آموختگان با زبان عربی تخصصی در حوزه کاری و تحصیلی مورد نظر آنها می باشد. مخاطبین این دوره ها پزشکان، وکلا، مهندسان، پرستاران، تجار و فعالان حوزه گردشگری و ... هستند که دانش کافی در حوزه تخصص خود را به زبان انگلیسی فرا گرفته و بکار می برند

۴-۶ فقدان و کمبود منابع

فقدان رشته ای به عنوان آموزش زبان عربی برای اهداف ویژه (Arabic for specific purposes)

۴-۷ آسیب شناسی وضع موجود

نیاز گسترده به تدوین اهداف و سرفصل جدید آموزشی که بتواند به طور منسجم و یکپارچه مهارت های چهار گانه زبانی (شنیدن ، گفتن، خواندن و نوشتن) را به اجرا بگذارد.

راه حل تشکیل یک کار گروه تخصصی ویژه برای به انجام رسانیدن این مهم است.

بررسی مجدد فرآیند دانش آموختگی دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی دانشگاه های ایران.

یکی از راهکارهای ارتقاء کیفیت علمی، آموزشی رشته ی زبان و ادبیات عربی در نظام آموزش عالی ایران، بازنگری بنیادین در اصول و رویه های موجود در آنها می باشد.

۴-۸ عدم تناسب میان چرخه آموزش زبان عربی در ایران

کتاب های درسی و آموزشی عمده ترین منبع یادگیری دانش آموزان است و در صورتی که محتوای کتاب های درسی همسویی مستقیم با اهداف برنامه درسی نداشته باش، تحقق این اهداف نیز غیر ممکن است (صفوی، ۱۳۶۵، ۲۴).

ارزشیابی آموزشی، جزء ذاتی فرآیند یاددهی، یادگیری است و از آن جهت برای مدرس زبان اهمیت دارد که انبوهی از اطلاعات را برای تنظیم فعالیت های بعدی کلاس در اختیار او می گذارد. بنابراین ارزشیابی آموزشی، روشی مستمر و پویا برای شناسایی خطاها و کمبودهای فرایند یاددهی- یادگیری است (کدیور، ۱۳۸۲، ۲۴۴). متأسفانه برخی از معلمان از امتحان به عنوان یک ابزار قدرت استفاده می

کنند و با ایجاد زمینه های نا مطلوب آموزشی، نوعی نگرانی و وحشت از امتحان برای همیشه در اذهان شاگردان باقی می گذارند و زمینه نوآوری و خلاقیت را در زبان آموزان از بین می برند (شعبانی، ۱۳۷۱، -۳۸۷). فرآیند آموزش، یادگیری و نوگرایی در رویکردهای آموزشی، چه از لحاظ طراحی و اهداف و روش ها و تبعیت از آنها همواره از جزر و مد فراوانی برخوردار بوده است؛ و لازمه ی این فرآیند توجه به علوم جدید از جمله روانشناسی، علوم تربیتی و علوم اجتماعی در مباحث روش های کارآمد آموزش زبان دوم است. تا اینکه مدرسان، زبان آموزان و مواد آموزشی در محیطی کاملا آموزشی بتوانند در تعامل باهم چرخه ی آموزش زبان را دچار تحول کنند؛ و بدون شک در این راستا توجه به زبانی که جاری و ساری است در جامعه از نیازهای بسیار ضروری زبان آموزان است؛ زیرا که رویکرد های جدید بر همین اصل بیشترین تاکید را دارند (الجبر، ۲۰۰۵، ۸۸۵).

بنابراین لازم است که فرآیند آموزش زبان عربی در ایران مورد توجه کافی قرار گیرد. و آموزش زبان عربی وارد مرحله گذاری شود که بتوان آن را با قابلیت های کارآفرینی و تجاری سازی در سطح کشور مطرح ساخت، زیرا که زبان های زنده دنیا، متد نویسان و متخصصان آموزش زبان دوم به دنبال یاددهی - یادگیری هستند که بتوانند در کمترین مدت زمانی ممکن زبان آموزان را به مهارت هایی زبانی رساند که قابلیت های برقراری ارتباط و آموزش ارتباطی زبان را در آن به کار گرفت. که بایستی موارد ذیل در رأس کار قرار گیرد که از جمله: سازگاری و انسجام میان اهداف و روش ها، ابزار و نیازها و ساماندهی آموزش زبان عربی برای اهداف ویژه؛ استفاده کردن از برنامه ریزی های آموزشی مناسب و بومی سازی رویکرد های نوین آموزشی زبان دوم و به کارگیری و تطبیق آنها در آموزش زبان عربی ایران.

۴- نتیجه گیری

دانش آموختگان رشته عربی در دوران تحصیل در دانشگاه عربی خوانده اند، اما به مهارت و توانمندی لازم نرسیده اند برای کارآفرینی در شته عربی. در آموزش هر زبانی چهار مهارت اهمیت دارد و آن شنیدن، نوشتن، صحبت کردن و خواندن است. در این میان، «شنیدن»، و «صحبت کردن» مهمترین مهارت های یادگیری زبان هستند، اما چند درصد از ما وقتی فیلمی به زبان عربی، تماشا می کنیم، یک جمله از آن را می فهمیم؟ کسانی هم که زبان شان کمی بهتر از بقیه است، در تلفظ درست واژه ها دچار مشکل هستند. تردیدی نیست که علت اصلی نتیجه بخش نبودن آموزش زبان عربی در دانشگاه های ایران، روشن نبودن هدف آموزش آن است؛ که تخصص لازم صورت نمی گیرد روشن نیست که

هدف برنامه ریزان درسی زبان و ادبیات عربی کشور ، تقویت مهارت دستور است، یا بعضی ارزش ها است و یا موارد دیگر است، و این موضوع (روشن نبودن اهداف) بر تالیف کتاب های درسی، تدوین متد برنامه آموزش زبان عربی پایه های مختلف دانشگاهی رشته زبان و ادبیات عربی و شیوه تدریس اساتید تاثیر می گذارد. نیجه این نابسامانی ها برآموزش زبان عربی دانش آموزان نیز تاثیر می گذارد و او به جای یادگیری زبان عربی ، فقط قواعد آن را حفظ می کند که آن هم در طول مدت کوتاهی از یادش می رود. چون قواعد کاربردی در زندگی روزمره اش ندارد. در ضمن خشک بودن کلاس درس و اختصاص کل زمان کلاس به قواعد دستوری، علاقه بسیاری از زبان آموزان را به یادگیری زبان کاهش می یابد و این خود آسیبی جدی است که مورد غفلت واقع شده است.

واینکه رویکردهای نوین آموزشی از جمله رویکرد ارتباطی و کنشی می توانند این خلاء های آموزش زبان عربی را پرکنند، چون این روش ها به بافت اجتماعی زبان و یادگیری زبان عربی برای اهداف ویژه توجه دارند، که می توان آنها را در نظام آموزشی عربی در دانشگاه های ایران اجرا کرد.

منابع و مأخذ

- عطیه، محسن علی (۲۰۰۸)، الکافی فی اسالیب تدریس اللغه العربیة، الجزء الأول، القسم الثانی، جامعه أم القرى، معهد اللغه العربیة.
- عطیه، محسن علی: (۲۰۰۸): المناهج الحديثه وطرائق التدریس، عمان، دار المناهج.
- رحمتیان، روح الله، (۱۳۹۰). فرهنگ سه زبانه مدرس (مفاهیم بنیادی و تخصصی آموزش زبان ورشته‌های وابسته)، چ اول تهران: انتشارات سپاهان.
- رحمتیان، روح الله (۱۳۹۱ ه.ش) «ده سخن درباب آموزش زبان‌های خارجی». انتشارات مهرنوشا.
- روح الله، رحمتیان و مرضیه، مهربابی (۱۳۹۲ ه.ش) «فرهنگ توصیفی اصطلاحات آموزش زبان (انگلیسی-فرانسه-فارسی)». انتشارات سمت
- شعبانی، حسن، (۱۳۷۱)، مهارت های آموزشی و پرورشی، تهران: انتشارات سمت
- صفوی، امان الله. (۱۳۶۵)، کلیات روش ها و فنون تدریس، تخران انتشارات معاصر.
- کدیور، پروین. (۱۳۸۲). روانشناسی تربیتی، تهران: انتشارات سمت.
- Jack c.Richards, John Platt, Heidi Platt, Long man dictionary of language ۱۹۹۲ Teaching & Applied linguistics, printed in United kingdom.
- الجبر، جبر محمد (۲۰۰۵). دراسة تحليلیة لمحتوی کتاب العلوم للصف السادس الإبتدائی بالمملكة العربیة السعودیة فی ضوء معايير تدریس العلوم. المؤتمر العلمی السابع "مناهج التعلیم والمستویات المعیاریة" الجمعیة المصریة للمناهج وطرق التدریس، المجلد الثانی، ۸۸۵-۹۰۴.
- جلائی، مریم. ۱۳۹۱ ه.ش. «دراسة المدخل التواصلي فی التدریس الأدب العربی المعاصر لطلاب العربیة الإیرانیین». أطروحة غیر مطبوعه بجامعة إصفهان. کلیة اللغات الأجنبية. قسم اللغه العربیة وآدابها.
- خلیل پروینی، ۱۳۸۹: بررسی و نقد روش آموزش زبان عربی به شیوه مستقیم (بررسی موردی کتاب‌های دکتر حسین خراسانی).

- رحمتیان، روح الله (۱۳۸۱ هـ.ش). «شیوه های آموزش زبان و به کارگیری دستور درروش های سمعی - بصری ساخت یکپارچه SGAV». مجله پژوهش های زبان های خارجی، شماره ۱۲. صص ۷۷-۹۲
- صدرزاده، ماندانا (۱۳۸۴ ه.ش). «رویکردارتباطی وروش سمعی بصری:تقابل دیدگاه های آموزشی». پژوهش-های زبان خارجی، ش ۲۳، صص ۱۱۹-۱۳۸

باثولوجيا مناهج التعليم اللغة العربية على الامتحان وتوفير فرص العمل لخريجي فرع اللغة العربية وآدابها

عثمان ویسی*، الدكتور عدنان اشكوری**، شبنم کابینی***

الملخص

هذه الدراسة محاولة لوصف وإيضاح وإشكالية تعليم اللغة العربية في الجامعات الإيرانية على أساس المناهج القديمة وبمحويتها التركيز على قواعد اللغة العربية دون الإهتمام بمبادئ ومناهج التعليمية الجديدة، وإن أهم إشكالية يعيشها تعليم اللغة العربية في إيران، هي عدم وجود هيئة علمية وبيداغوجية تتولى النظر في القضايا العلمية والتعليمية المشتركة بين كل أقسام اللغة العربية، وهناك صعوبات وإشكاليات في برامج تعليم اللغة العربية ولا بد لنا أن نهتم بتغييرات جذرية في هذا المجال. وتخلص هذه الدراسة إلى أن الصورة التعليمية الموجودة هي صورة ملئية بالظواهر السلبية في تدريس اللغة العربية؛ كقلة الإستعانة بالتقنيات التعليمية الحديثة وقلة الإهتمام بالمداخل الحديثة في تدريسها وعلى الخصوص عملية التواصل اللغوى. والمنهج المتبع هو المنهج التوصيفى- التحليلى الذى يقوم على بيان مستقبل تعليم اللغة العربية وإعادة النظر فى الأهداف تعليم اللغة العربية والتركيز على توظيفها داخل المجتمع بأساليب تجارية واقتصادية لتكون اللغة العربية داعمة لتوفير فرص العمل المناسبة للخريجين. اقترح طرائق العلاج الناجعة لهذه المشكلات باقتراح البرامج العلاجية لهذه المشكلات والحلول اللازمة للتغلب على هذه المشكلات من نتائج دراستنا في هذه الدراسة.

كلمات مفتاحية : تعليم اللغة العربية، تنظيم المشاريع والتسويق، المتخرجين، المدخل التواصلى

* طالب ماجستير في تعليم اللغة العربية، جامعة تربيت مدرس، osman.weisi@gmail.com

** أستاذ مساعد في فرع اللغة العربية وآدابها، جامعة خوارزمي

*** طالب ماجستير في فرع علم اللغات، جامعة تربيت مدرس

Title Pathology of current methods the education Arabic on occupation & enterpreneurship in graduate an Arabic language & literature

Abstract

Curriculum and text such as important factors on Quality Graduates of latent Uren in education well. Curriculum of degree in Arabic literature insufficiency process goals in recognition of learning Arabic. Proficiency professional in commercialization and educational content. But that gap is proposal in here. There is what solution is adopted that field of entrepreneurship in and commercialization of Arabic language in Iran. The main objects research that is with descriptive analytical method to the solution must checked these is included of education method ruling learning Arabic with organization of work and occupation to attract task force in jobs.

Keywords: Education of Arabic. Entrepreneurships. Commercializing. Graduates. Communicative approach.